

bromera

PASSADISSOS D'OMBRA

Agustín Fernández Paz

CAPÍTOL 1

Ha arribat l'hora, sí, no ho ajornaré més temps. Mai no havia pensat que, finalment acompliria el desig de l'oncle Carles, mai no havia imaginat que seria capaç de trencar la barrera invisible que m'impedia escriure sobre aquells fets de l'estiu de 1995. Un estiu cada dia més llunyà en el temps i en el record, perquè aleshores jo era encara molt jove, mentre que ara veig com s'acosta d'una forma obstinada la frontera dels meus trenta anys. Supose que em calia tot aquest temps per distanciar-me'n, per aconseguir que els fets es consolidaren en la meua memòria i perderen tot el seu potencial pertorbador. Han passat més de deu anys, una etapa necessària per a poder enfrontar-me a aquest moment en què, entre pors i inseguretats, emprenc aquest viatge al passat guiada només per les meues paraules.

Potser això només és una forma de passar comptes o només és aquella ruptura amb els fantasmes familiars que Carles em demanava amb insistència. Potser és ací on naixen les raons que em mouen a escriure i que m'haurien de justificar. Però també sóc conscient que en la meua decisió han influït de forma rellevant algunes notícies que, aparentment, no tenen res a veure amb mi. Quan llig la premsa, com he fet sovint al llarg de les últimes setmanes, les informacions que parlen de l'esforç de tantes persones per trobar el lloc on jauen el seus morts, abandonats en alguna tomba anònima

després de la Guerra Civil; quan hi constate el seu afany per recuperar les despulles i rescatar-les de l'abisme de la desmemòria que els va devorar després que foren assassinats; quan hi veig tanta gent que demana que s'òbriguen els fossars comuns d'una guerra que sembla ja tan llunyana, tan del segle passat, però que hi roman encara tan viva, sent que jo no em puc quedar indiferent.

Aleshores, m'entra també a mi la urgència de contar com, encara que fóra d'una manera involuntària, vaig contribuir a obrir un fossar que tots volien mantenir tancat per sempre. Ja és hora de rescatar ací la memòria d'aquell mort que hauria pogut quedar oblidat fins a la fi del món, si no arriba a ser per l'atzar, aquest estrany atzar que governa les nostres vides i que em va portar a estar al lloc adequat aquell matí de juliol de 1995. Perquè també els de l'estirp vencedora d'aquella guerra podem aportar el nostre granet d'arena a la memòria col·lectiva, encara que uns altres descendents de les famílies victorioses s'hi senten molt còmodes amb la seua vida, edificada sobre el crim i la rapinya d'aquells anys. Una traïdora, una traïdora a la meua classe, dirà algú. Potser tenen raó, però jo no ho veig així. No puc canviar el meu passat, és cert, però tampoc no puc deixar que aquest passat condicione tota la vida que tinc per davant.

La memòria és poderosa, però també és fràgil i ens fa trampes per tal de portar-nos per on li convé. «La memòria ens obri lluminosos passadissos d'ombra», va escriure José Ángel Valente, el poeta que, de tant com li l'he sentit esmentar a l'oncle Carles, es va convertir en una referència

imprescindible per a mi. És una sort que conserve els diaris d'aquell temps, perquè han de ser el meu fil d'Ariadna quan m'endinse en el laberint. Em serviran per a reconstruir els fets d'aquelles poques setmanes, amb ells podré evitar que es deformen amb les trampes de la memòria, al cap de tants anys. És veritat que sent vergonya i tendresa en llegir els quaderns que van ser tan importants per a mi en els anys de l'adolescència. Aleshores, jo començava a descobrir la vida i feia servir paraules solemnes i gastades per descriure els meus sentiments, encara havien de passar molts anys abans que assolira el meu llenguatge propi. Però anotava els fets externs amb precisió, de manera que, si prescindisc de la faramalla sentimental, tinc als diaris una bona guia per a orientar les meues passes.

La distància que em separa d'aquella jove que jo era aleshores és enorme, amb prou esforç m'hi reconec en les paraules que torne a llegir ara. No obstant això, sí que em permeten confirmar que aquell va ser un temps de canvis. La fi d'una etapa i l'inici d'una altra, tot i que jo no fóra gaire conscient del canvi subterrani que es produïa dins meu. Ho vaig viure tot com una aventura, com una transgressió de les normes familiars, sense adonar-me que, dins meu, brotaven ja les poncelles dels canvis que m'havien de portar a una altra vida.

I, naturalment, com havia d'oblidar Miquel en aquesta aventura de tornar sobre les meues passes? Va ser el meu descobriment de l'amor, d'un amor que, en ocasions, ens afalaga el cos i ens il·lumina tota la vida. Encara que, després, el temps també es va encarregar de demostrar-me que no hi ha amors eterns, a pesar de les novel·les que ens

inventem per enganyar la mort, i que tots tenen data de caducitat des del mateix moment en què s'inicien.

Però tot això no ho podia saber aleshores. Només era una xica de setze anys amb el cap ple de pardalets, encara que jo notava com, dins meu, hi havia alguna cosa que m'apartava de la superficialitat de la major part de les meues companyes de Santa Maria del Mar, el col·legi on vaig anar des de menuda. Un col·legi que recorde amb tendresa, molt lluny de l'odi que alguna altra gent de la meua generació sent per les seues escoles. És una cosa que he d'agrair a ma mare perquè, si fóra per mon pare, hauria estudiat al col·legi de les Adoradores o en algun de semblant, on anaven els fills de les famílies més ràncies o més poderoses de la ciutat. Al meu col·legi, ben al contrari, coincidíem amb els fills de les que un sociòleg anomenaria famílies de la classe mitjana-alta de la Corunya; famílies liberals que preferien una educació apartada de les rèmores del passat i de l'obscurantisme religiós.

A penes acabe de començar i ja he perdut el fil, he de ser més rigorosa. Ara no és el moment de parlar dels meus pares ni de la meua vida al col·legi. En canvi, abans d'obrir el diari i deixar-me portar pel record de les coses que passaren aquell sis de juliol, és obligat que parles una miqueta del *pazo* de Soutelo, el lloc on va passar tot.

El *pazo* de Soutelo és al consell de Vilarelle i pertany a la meua família paterna des que es va construir, a mitjan segle XVIII. Els Soutelo foren, des de sempre, els senyors de la contornada, els propietaris de la major part de les

terres dels voltants, i hi vivien còmodament de l'esforç dels llauradors arrendataris. Una família que ja era poderosa abans d'edificar el *pazo*, emparentada amb alguna de les nissagues gallegues amb més arrelament i poder, com ara els Montenegro o els Andrade.

Les de Vilarelle són ja terres d'interior, molt diferents dels paisatges amables que hi ha a la vora de la mar. El poble és a uns quaranta quilòmetres de la Corunya, la ciutat on es van instal·lar els meus pares en casar-se. La mateixa on vaig nàixer jo, sis mesos després, com moltes persones s'entossudien a recordar-me quan era menuda, tot i que vaig tardar molt a comprendre què significava aquella distància tan breu entre les dues dates.

El *pazo* va ser construït una miqueta abans d'arribar al poble, al cim d'un turó que baixa suament cap al riu. És un edifici de dos cossos en forma de ele que sempre m'ha semblat immens, tot i que allò realment grandios són les vastes terres emmurallades que l'envolten. Hi destacava el jardí que hi havia enfront de la façana orientada al migdia, amb la font redona on vivien aquells peixos de color taronja que tant em fascinaven; després hi havia la plantació d'arbres fruiters que arribava fins a la mateixa vora del riu; i, sobretot, el bosc que s'iniciava més enllà dels horts, per la part de darrere, un bosc on m'encantava perdre'm quan era més menuda, perquè semblava tan extens i inacabable com els boscos dels contes dels Grimm que llegia en aquella edició tan bonica que em va regalar ma mare en un dels meus aniversaris.

Avui sóc conscient de la singularitat i del valor artístic de l'edifici però, aleshores, no ho era.

Per a mi, sempre havia estat la residència de l'àvia Rosalia, el lloc feliç on podia deslliurar-me de les limitacions que la vida en la ciutat imposava a una xiqueta. Mentre ella vivia, hi anàvem sovint, sempre hi passàvem alguns dies de les vacances, que es convertien en una temporada llarga durant els mesos de l'estiu, quan els meus pares se n'anaven de viatge i ens deixaven, a mi i als meus germans, amb l'àvia i unes criades que em tractaven com si fóra una princeseta. Un tracte privilegiat que també rebien les altres xiquetes de les famílies benestants del poble que, de vegades, hi venien a jugar amb mi i que em demostraven una submissió que, per aquell temps, em semblava del tot natural.

L'àvia Rosalia va morir l'any 1993. Jo ja tenia catorze anys i cada vegada m'agradava menys passar les vacances al *pazo*, perquè la vida a la ciutat començava a resultar-me més atractiva. L'estiu posterior a la mort de l'àvia només hi passàrem uns pocs dies i jo pensava que l'etapa del *pazo*, que associava amb una infància que acabava d'abandonar, quedava ja definitivament tancada. No comptava amb el fet que, quan es va distribuir l'herència de la família, el meu pare comprara la seua part del *pazo* a l'oncle Carles i a la tia Anna Maria. Volia reformar-lo, ens va dir quan ens va comunicar aquella decisió, donar-li una nova vida i tenir-lo de segona residència. Així evitaria que la propietat passara a unes altres mans que no foren les d'un Soutelo, una possibilitat que considerava inacceptable.

Ara, des de la distància que em proporcionen els anys, quan ja el conec millor, pense que les raons que decidiren el meu pare eren ben diferents. Potser sentia una certa nostàlgia de la seua infantesa o, potser, desitjava salvar el

patrimoni de la família, però per damunt de tot hi havia el desig de sentir-se el representant d'una nissaga que, encara que els temps ja havien canviat, continuava tenint una influència molt poderosa a la comarca. A la porta del *pazo* i també a la façana principal, hi havia l'escut de la família, un blasó esculpit en granit que desafiava el pas del temps. Banderes i creus de pedra, presidides per la esse coronada dels Soutelo, tot eren senyals d'un passat grandiosos. Un símbol com aquell devia suposar, per a mon pare, la confirmació d'un prestigi que, a la ciutat, tot i que la nostra posició econòmica era còmoda, quedava molt diluït entre les poderoses famílies de sempre i les grans fortunes que creixen a l'ombra dels negocis de la construcció.

Així que els documents que el convertien en l'únic propietari van estar a punt, mon pare va començar les obres de reforma de l'edifici. És veritat que algunes parts estaven deteriorades i que unes altres eren poc funcionals, pròpies d'un estil de vida antic, perquè l'àvia Rosalia, des que va morir el meu avi, poc després de nàixer jo, no s'havia preocupat d'arreglar res. De manera que, durant més d'un any, s'hi va portar a terme un intens treball de reforma que tornà al *pazo* les comoditats que havia anat perdent amb el pas del temps i la poca cura.

L'estiu de 1995, les reformes estaven ja molt avançades. De fet, tota l'ala principal i el pis de dalt de l'ala lateral, la més bonica, amb la terrassa que tant m'agradava, estaven preparats per a viure-hi. Només quedava per arreglar la planta baixa del lateral, que antigament s'utilitzava per a les quadres dels cavalls i per a guardar-hi de tot i que, després de la reforma, es convertiria en un

gimnàs i en unes quantes habitacions, més menudes. Per primavera, mon pare va decidir que passaríem al *pazo* els mesos de juliol i agost; així, ell podria seguir de prop la reforma i nosaltres podríem tornar a omplir de vida nova l'edifici familiar.

Ma mare va acollir la idea amb entusiasme; pensava dedicar-se a la pintura intensament i la tranquil·litat del *pazo* li proporcionava les condicions idònies per a acomplir els seus propòsits. Els meus germans, els bessons, també semblaven molt satisfets per la perspectiva de poder viure amb total llibertat en uns llocs tan fascinants com els que envoltaven l'edifici. A més, estaven entusiasmats amb la invitació que el pare va fer als nostres cosins, els fills de la tia Anna Maria. Tot i que el meu cosí Alfred era una miqueta més gran que ells, perquè ja havia fet els catorze anys, confiaven que podrien compartir amb ell jocs i aventures, com ja havien fet en altres ocasions.

A mi m'hauria d'haver passat igual amb la meua cosina Loreto, però la veritat és que la sola idea de tenir-la a prop em posava malalta. Suppose que no era per culpa d'ella, que només responia amb exactitud a la conducta que es podia esperar d'una jove de disset anys amb la seua posició social. Li encantava parlar de roba, i de maquillatges i de nuvis, tots els quals eren assumptes que, a mi, no m'interessaven gens ni miqueta. Resultava difícil que encaixàrem, perquè jo passava per una etapa de rebel·lia i autoafirmació, fascinada per una música –Nirvana, Smashing Pumpkins o The Clash, el grup amb qui més m'identificava– molt diferent de les melodies acaramel·lades que escoltava ella contínuament.

Per això he parlat abans de l'atzar. Aquell estiu havia de transcórrer com estava previst, aquells mesos s'havien organitzat amb l'objectiu que tots gaudírem del luxe i dels plaers que ens corresponien en qualitat de propietaris del *pazo*: unes habitacions immenses, totes les comoditats imaginables, criades per a atendre els nostres capricis, els dies que només ocupàvem conversant i divertint-nos... Però no va ser així, per sort per a mi, i l'atzar va irrompre en la meua vida per a alterar-la tant que mai més no va tornar a ser la mateixa.

Sé molt bé que una història mai no té un principi concret, que totes vénen de molt arrere i, amb més raó, aquesta que comence ara. Però he de començar pel sis de juliol, si m'he de fiar del meu diari, perquè va ser aquell dia quan es va descobrir l'esquelet a les dependències del *pazo*, el primer esquelet que veia jo en tota la vida. Com podia sospitar aleshores que un descobriment com aquell m'havia de fer canviar per sempre?